

Визначено, що на формування нових конкурентоспроможних профілів діяльності металургійних підприємств значний вплив здійснює ступінь розвитку інноваційних процесів у країні, а також власний потенціал підприємства. Зазначено, що інноваційний потенціал підприємства є складовою організаційного потенціалу і являє собою сукупність різних видів взаємопов'язаних ресурсів, що потрібні для здійснення нових профілів діяльності промисловим підприємством, та чинників, які формують умови, необхідні для оптимального використання цих ресурсів з метою досягнення відповідних орієнтирів загальної стратегії розвитку підприємства та підвищення його конкурентоспроможності на ринках збуту.

Література

1. Ревенко Н.Г. *Управління ресурсами металургійних підприємств в умовах перехідного періоду*. – К.: Ред. Бюлетеня ВАК України, 2000. – 256 с.
2. Перестюк Б., Перестюк Л. *Формирование государственной промышленной политики // Экономика Украины*. – 2001. – № 6. – С. 35–38.
3. Воронкова А.Э., Пономарев В.П., Дибнис Г.И. *Поддержка конкурентоспособного потенциала предприятия*. – К.: Техніка, 2000. – 152 с.
4. Матросова Л.М. *Формування організаційно-економічного механізму управління інноваційними процесами у промисловості*. – Луганськ, 2000. – 462 с.
5. Гош О. *Визначальний фактор відродження продуктивних сил України // Економіка України*. – 2003. – № 6. – С.49.
6. Кендюхов О. *Гносеологія інтелектуального капіталу // Економіка України*. – 2003. – № 4. – С.29.
7. *Шляхи інноваційного розвитку України / Д.В. Табачник, В.Г. Кремень, А.М. Гуржій та ін.* – К.: "Людопринт", 2004. – 544 с.

УДК 338.439.4

О.С. БУТЕНКО
Національний університет ДПС України

ІНСТИТУЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ЯЄЧНОГО ПТАХІВНИЦТВА

Птахівництво яєчного напрямку протягом останніх років загалом перебуває на етапі відновлення та інноваційного розвитку. Проте сьогодні характерними ознаками яєчного птахівництва в Україні є багатокладність і парцеляція. На промисловій основі розвивається товарне птахівництво, але воно вимагає інвестицій. Близько 200 птахофабрик і компаній причетні до ринку яєчної продукції. Багато чинників нестабільності можна спостерігати в каналах збуту, зокрема демпінгу на ринку, недобросовісної конкуренції. Важливими є інтеграція галузі по вертикалі й кооперація по горизонталі. Актуальність дослідження інституціонального структурного і територіального розвитку птахівництва досить суттєва.

Метою дослідження є формування соціально-економічних пріоритетів загальної експортоорієнтованої моделі розвитку яєчного птахівництва в Україні на промисловій технологічній основі.

Методика дослідження – логістичне соціально-економічне моделювання із залученням структурно-динамічного аналізу й синтезу емпіричної інформації. Аналітична схема базується на секторному та інституційному поділі ячного птахівництва, а його синтез і прогноз – на імітаційній моделі комплексу.

Останнім часом (2005–2007 рр.) виробництво яєць в Україні стабілізувалося на рівні 13 млрд. штук, що в цілому майже відповідає суспільним потребам харчового раціону (табл. 1).

Таблиця 1

Обсяг виробництва яєць у секторах економіки*

Показник	2005		2006		2007		2007 до 2005
	млрд. шт.	%	млрд. шт.	%	млрд. шт.	%	
Вироблено, всього	13,0	100	14,2	100	13,0	100	99,9
Сектор товарних птахофабрик	6,6	49,5	7,6	53,6	6,9	52,6	106,1
Господарства окремих громадян	6,6	50,5	6,6	46,4	6,2	47,4	93,8

* Держкомстат України

Проте, як свідчать дані таблиці 1, у секторі товарних господарств відбувається поліпшення (+6,1%), а в господарствах окремих громадян (населення) – падіння виробництва на 6,2%. Частка першого сектору в загальному виробництві зростає з 49,5 до 52,6%, або на 3,1 процентного пункту. Таким чином, український ринок яєць, реагуючи на поліпшення добробуту населення, зростає, на відміну від підсобних господарств.

Тенденції, що намітилися в реальному секторі економіки птахівництва, потрібно визнати позитивними. Проте очікувати повної перемоги ринкового сектору птахівництва у середньостроковій перспективі не доводиться через традиції селянського господарства у ретроспективі. Статистика свідчить, що за останні 2–3 роки намітилася тенденція до скорочення чисельності поголів'я, що корелює із подорожчанням комбікормів (в 2007 р. майже на 70%) і енергоносіїв. У найближчі роки можна очікувати зниження поголів'я курей, що утримуються населенням, на 40–50%. Спочатку це приведе до зменшення пропозиції на ринок, що дозволить наростити виробництво яєць птахофабрикам і фермерським господарствам. У цьому випадку структура ринку буде виглядати так: промислове виробництво – 74,6%, населення – 25,4%. Майбутнє ринку за крупними птахофабриками, заснованими на промисловій основі та науковій організації виробництва, а тому пріоритетним є перший сектор економіки, а другий – це зона ринкової байдужості.

Яйце – це продукт сезонного (до 52 тижнів) утримання курей-несучок, а тому відтворення поголів'я – важлива наукова проблема. Тут потрібно враховувати об'єктивну необхідність ліквідації добових півників та прийняття на вирощування виключно курчат жіночого роду. Саме з огляду на потенційні витрати кормів відгодівля півників яєчних ліній при низькій інтенсивності нарощування живої маси технологічно не може бути економічно виправданою. Досягнення високої продуктивності курей-несучок вимагає наукового обґрунтування такого раціону й організації годівлі, що відповідає віковим

фазам утримання, зокрема треба розробляти стартові, ростові та комбіновані раціони годівлі. Ознакою наукової організації птахівництва на промисловій основі є також застосування кліткового або напільного устаткування, засобів автоматичного регулювання мікроклімату та освітлення у повністю закритих приміщеннях, механізації збирання та сортування яєць. Все це та багато іншого пропонують іноземні фірми, що працюють у птахівництві. Сталося так, що Україна втратила досягнення вітчизняного птахівництва, зокрема систему племінних заводів, що займалися селекційною роботою. Тому зараз перед фірмами з виробництва харчових яєць стоїть важливе завдання відновити селекційну роботу. Інноваційний розвиток птахівництва вимагає олігополії основних виробників, їх об'єднання (злиття або консорціуму), асоціативного регулювання науково-виробничих суб'єктів господарювання.

Для виробництва яєць в Україні використовують кроси птаха як закордонної, так і вітчизняної селекції. Згідно з даними Державного племінного реєстру, в Україні поширені 15 кросів яєчних порід птахів, у тому числі 14 – іноземного походження (Ломанн-Браун, Ломанн ЛСЛ, Іза-Браун, Іза-вайт, Хай-Лайн, Шевер, Тетра-СЛ, Хайсекс коричневий, Хайсекс білий, Декалб й ін.). Використання цих кросів дало можливість провідним вітчизняним підприємствам досягти рівня виробництва в 280-320 яєць від однієї курки-несучки в рік при витратах корму 1,15–1,25 кг на 10 штук.

Відомо, що ступінь реалізації генетичного потенціалу продуктивності кросів багато в чому залежить від умов змісту й годівлі птахів, епізоотичного стану господарства. На підприємствах, де не повною мірою дотримуються необхідних умов, генетичні можливості будь-якого кросу реалізуються лише на 84-85%. Основу племінної бази птахівництва в Україні становлять 14 племінних господарств. Загальна кількість поголів'я птаха в господарствах становить 542,7 тис. голів, з них 7 тис. голів – на племінному репродукторі I порядку й 364,9 тис. голів – II порядку.

В Україні спостерігається тенденція до зменшення кількості племінних репродукторів. Це викликано тим, що зросла ціна на світовому ринку на добових курчат. Даний фактор значно вплинув на репродуктори з невеликими обсягами й обумовив зниження їхньої кількості або перепрофілювання (вирощування бройлерів).

Соціально-економічний аспект проблеми полягає у тому, щоб зробити наші птахофабрики конкурентоспроможними як на внутрішньому, так і зовнішньому ринку. Сьогодні частка України на світовому ринку за показником виробництва яєць становить 1,16% (12 місце), на європейському – 7,6, на внутрішньому – 97% всього товарного обсягу.

Що стосується споживання яєць, то статистика свідчить, що в середньому пересічний українець в 2007 р. спожив 252 курячі яйця. В 2006 р. ця цифра склала 228 шт. Загальне споживання яєць в Україні в 2007 р. зафіксовано на рівні 11, 7 млрд. шт., що на 9,3% більше, ніж в 2006 р. (10,7 млрд. шт.).

Розрахована дієтологами раціональна норма споживання становить 290 яєць на одну людину в рік. При цьому в розвинених європейських країнах споживання курячих яєць перебуває на рівні 320–350 шт. на одну людину в рік. Максимальний рівень споживання яйця був зафіксований в Україні в 1986 р. – 280 шт. на душу населення в рік.

Економічні проблеми розвитку птахівництва в Україні пов'язані, на нашу думку, з процесом загальної парцеляції, коли в результаті докорінної приватизації виникла велика кількість дрібних підприємців у галузі, власників майна тощо (табл. 2).

Таблиця 2

Групування господарств у птахівництві за ознаками потужності*

Група за кількістю птахів	Кількість підприємств	Середнє поголів'я, гол.	Середнє виробництво яєць, млн. шт.	Середні витрати на 1 голову, грн.	Середній дохід на 1 голову, грн.
До 1000	185	312	29	42	20,9
1000–9999	69	2842	387	42	31,2
10000–49999	44	26676	5798	42	48,8
50000–99999	26	72625	19195	56	56,6
100000–499999	51	220953	62473	53	71,5
500000 і більше	9	718283	178141	41	57,2

* Опрацьовано за БД ф. № 50 Держкомстату України

Економічні показники зростають при концентрації поголів'я до 500 тис. курей-несучок, що відповідає теоретичним принципам організації птахівництва. Витрати на утримання птахів утворюють стаціонарний ряд, тобто мають ознаки усталеності для трьох перших груп господарств та знижуються в останній. Варіація, що відмічається у четвертій та п'ятій групах, вірогідно, має аномальні фактори. Регіональне розміщення сільськогосподарських підприємств, що займаються яєчним птахівництвом, нерівномірне.

Дослідження територіальної організації птахівництва, що проведено на основі інституціональної ознаки (кількості птахофабрик яєчного напрямку), свідчить про її ринкову основу (табл. 3).

Таблиця 3

Територіальна організація промислового птахівництва в Україні у 2007 р.*

Область	Кількість птахо-фабрик	Середнє поголів'я, тис. гол.	Середнє виробництво яєць, млн. шт.	Середні витрати на 1 голову, грн.	Середній дохід на 1 голову, грн.	Рентабельність, %
Київська	12	359	98	50	73,1	145
Донецька	11	191	56	58	83,9	144
АРК	7	277	43	27	34,5	127
Запорізька	7	150	43	42	62,8	151
Луганська	6	250	69	51	66	128
Дніпропетровська	5	302	80	46	58	125
Харківська	4	293	87	75	66,3	88
Житомирська	4	121	37	47	69,5	148

* Опрацьовано з БД ф. №50 Держкомстату України

Продовження табл. 3

Область	Кількість птахо-фабрик	Середнє поголів'я, тис. гол.	Середнє виробництво яєць, млн. шт.	Середні витрати на 1 голову, грн.	Середній дохід на 1 голову, грн.	Рентабельність, %
Полтавська	3	384	112	49	62,6	128
Одеська	3	233	67	47	63,4	134
Черкаська	3	217	65	46	68,2	149
Вінницька	3	157	43	52	69,1	133
Сумська	3	128	38	54	68,4	126
Львівська	3	116	31	47	64,8	139
Миколаївська	2	200	59	45	66	146
Рівненська	2	142	38	47	63	134
Івано-Франківська	1	414	121	58	70,9	122
Тернопільська	1	224	63	46	68,7	151
Волинська	1	160	43	49	63,2	129
Кіровоградська	1	134	39	52	65,3	127
Чернівецька	1	80	23	55	72,1	131
Чернігівська	1	70	20	48	54	112
Херсонська	1	63	4	6	15,5	264
Закарпатська	0	0	0	0	0	0
Хмельницька	0	0	0	0	0	0
Україна	85	187	51	44	58	127

Як свідчать дані таблиці 3, розвитку промислового птахівництва сприяють регіони з суттєвим ринковим попитом, а саме Київський та Донецький, Автономна Республіка Крим, Запорізька, Луганська, Дніпропетровська й Харківська області. У деяких областях, зокрема Житомирській і Полтавській, зросли показники поставок яєчної продукції у м. Київ. Суттєво втратило значення птахівництво на Одещині та в Миколаївській області, що можна пояснити конкуренцією дрібних фірм, які втручаються на ринок з дрібними поставками яєць. Недостатньо розвинене птахівництво яєчного напрямку в західних регіонах України, особливо в Карпатах, що можна пояснити задоволенням потреб населення, кількість якого є суттєвою, неринковим способом, тобто у приватних присадибних умовах.

Отже, яєчне птахівництво на промисловій основі є пріоритетним напрямом інноваційного розвитку, а тому основними кластерами його територіального розвитку можуть бути крупні фірми або олігопольна корпорація фірм, що працюватиме в інституціональному полі. Конкуруючи сторону здатні сформувати окремі фермери, але тільки з теоретичного боку. Практичну упереджену структуру може утворити держава на основі розширення державної допомоги під заставу пакетів акцій. Ринкова інституційна інфраструктура повинна забезпечити внутрішній ринок фірмовими підприємствами торгівлі й просування продукції на експорт.